

ACTUACIONS I PROCEDIMENTS PER TRACTAR CASOS D'ABSENTISME ESCOLAR.

Manel Villar Porta

ABSTRACT

El present article té com a objectiu orientar els docents, professors, tutors i directius, davant el fenomen de l'absentisme escolar, proporcionant una orientació bàsica de com es pot abordar en un primer moment aquest fenomen i detallant els diferents nivells del procés que s'origina a partir de la seua detecció, així com els organismes i institucions que hi intervenen.

1. INTRODUCCIÓ

L'absentisme escolar és un fenomen vinculat indefectiblement a l'ensenyament obligatori i consisteix en l'absència regular i continuada dels centres on els alumnes estan escolaritzats sense cap raó que justifiqui aquesta absència. Les causes de l'absentisme són ben diverses i poden abastar factors escolars, familiars o socials que exigeixen unes respostes diferenciades, sovint amb plans individualitzats. Com es podrà comprovar tot seguit, en el tractament d'aquest fenomen intervenen mecanismes de prevenció i també institucions de diferents instàncies i naturalesa, des dels docents del mateix centre, passant per la directiva, fins les administracions locals, autonòmiques i judicials. Aquests agents es coordinen en els anomenats "plans de prevenció de l'absentisme escolar" que es donen en diferents nivells i àmbits. En qualsevol cas esten davant d'una seqüenciació lògica de les actuacions davant una problemàtica que comença sent educativa i adquireix una dimensió social i legal en la mesura que no es corregeix en primera instància, sempre tenint en compte al llarg de totes les actuacions el paper determinant de l'entorn familiar. La complexitat del procés, la quantitat d'actors que hi intervenen i el diferent grau d'implicació de cadascun d'ells fa que siga cabdal la comprensió del procés sencer per tal d'orientar els docents i els directius. És per això que aquest article està escrit a mode de guia per entendre d'una manera bàsica aquest procés.

El marc legal que envolta aquest fenomen implica una gran quantitat de textos legislatius, però podem dir que aquest marc naix de la Constitució Espanyola que, seguint la Declaració Internacional dels Drets Humans, reconeix el dret a l'educació i concreta que aquesta és gratuïta i obligatòria. En aquest punt, fóra massa feixuc detallar les normes que defineix el paper de les diferents institucions en les mesures que combaten l'absentisme, així que les comentarem a mesura que descrivim el procés des d'un punt de vista cronològic.

2. PREVENCIÓ DE L'ABSENTISME. FACTORS DE RISC.

Sens dubte, l'absentisme és un dels fenòmens escolars més fàcils de detectar si hi ha un funcionament correcte dels mecanismes de control d'assistència previstos, però la qüestió canvia substancialment si abordem el tema de com previndre'l. Per començar, en el seu origen trobem factors de gran complexitat i diversitat, de manera que no sempre podem atribuir una única explicació a cada cas particular. D'alguna banda, l'absentisme és un termòmetre que indica la salut de l'educació en majúscules, la implicació de les famílies, la capacitat d'atenció a la diversitat dels centres, els recursos assignats per les administracions i la seua optimització i, finalment, la coordinació entre els diferents agents

de la comunitat educativa. Per tant, quan millorem el sistema educatiu, des de l'àmbit local fins a l'estatal, estem prevenint també l'absentisme.

En "El absentismo escolar como reto para la calidad educativa", premi nacional d'investigació educativa a l'any 2003, Joan Rué Domingo, Marta Amela Obiols i Mònica Buscarons presenten un projecte d'intervenció sobre l'absentisme en coordinació amb la Diputació de Barcelona. Sobre l'aportació de diferents autors i estudis, ens proporcionen unes "orientacions per a limitar o reduir les situacions i els factors de risc" que deixen ben a les clares que existeix una correlació clara entre l'èxit o el fracàs acadèmic dels alumnes i la coordinació i implicació de la comunitat educativa. Segons el parer dels autors esmentats, hi ha un seguit de factors clau en la prevenció de l'absentisme:

"En las conclusiones de dichos estudios, Maden y Hillman subrayan la extraordinaria importancia de los aspectos siguientes:

- ❖ Generar vínculos estrechos entre diversas conductas intraescolares.
- ❖ Desarrollar un estilo de liderazgo que construya y desarrolle un enfoque de trabajo en equipo.
- ❖ Orientar el trabajo para conseguir el éxito y consolidarlo.
- ❖ Desarrollo de políticas y prácticas escolares que se planteen objetivos y tiendan a conseguirlos.
- ❖ Conseguir una mejora en el ambiente físico de las aulas y centros.
- ❖ Generar unas expectativas comunes acerca de la conducta de los alumnos y de su éxito.
- ❖ Un esfuerzo sostenido en el mantenimiento de buenas relaciones con los padres y con la comunidad."

Com s'ha pogut constatar amb aquestes aportacions, no només ha de ser considerat com una qüestió que té a veure amb l'entorn familiar i sociocultural de l'alumne, o amb la presència de factors externs a l'educació com les drogues. També pot ser una excel·lent pedra de toc per valorar la integració i la motivació dels alumnes dins l'àmbit escolar.

3. DETECCIÓ DE L'ABSENTISME AL CENTRE

En primer lloc, cal dir que l'autonomia organitzativa dels centres pot provocar divergències a l'hora d'establir els criteris que defineixen la consideració d'un alumne absentista. Aquests, així com les actuacions que se'n deriven per part del docent han d'estar especificades en el Reglament de Règim Intern. El que segueix és una explicació d'un procediment estàndard aplicat en la majoria de centres.

En un primer nivell, és el tutor de l'alumne qui té l'obligació de exercir un control de les faltes. Amb les divergències esmentades, podem considerar absentisme un 20% de faltes a primària i un 30 % a secundària durant un mes, sense que les absències tinguin cap tipus de justificació. No obstant això, les absències inferiors a aquestes xifres que es produeixen de manera intencionada per part del menor poden ser tingudes en consideració segons ho estipule el reglament de règim intern de cada centre. En qualsevol cas, si és detectada una situació d'absentisme s'inicien de manera immediata dues actuacions per part del tutor:

- Es realitzarà una primera comunicació a la directiva segons el procediment establert en el protocol del centre.
- Entrevista amb la família que consistirà en la informació de les absències i explicació de la normativa aplicable i les conseqüències que se'n deriven. L'objectiu és la implicació dels pares o tutors legals de l'alumne en la solució del conflicte. En cas de no existir comunicació amb la família, el tutor remet una carta.

Si la pràctica tutorial no ha aconseguit resoldre la situació, el següent nivell d'actuació dins el centre el constitueix la directiva que en primera instància sol intentar de nou la comunicació amb la família o els tutors legals per tal d'aconseguir, fins i tot per escrit, un compromís. En cas d'incompareixença, la qual sol ser habitual en entorns socioeconòmics problemàtics, els pares són requerits mitjançant carta certificada o buró-fax a fi de deixar constància documental de les actuacions de cara a procediments posteriors. La directiva, juntament amb els psicopedagogs ha d'analitzar cada cas i decidir si es pot abordar des del mateix entorn del centre, a través de la motivació de l'alumne, ja siga amb l'acció tutorial, la inclusió en programes específics, o qualsevol mesura destinada a atendre l'atenció a la diversitat segons cada cas en particular. Si no és

així, haurà de comunicar-ho indefectiblement a les autoritats públiques, com veurem en el següent punt.

Cal dir que no estem davant d'un fenomen que es pugui defugir fàcilment, ni per part de les famílies ni per part dels docents. El Codi Civil recull en el seu article 154 estableix que entre els deures que els pares han d'assolir hi ha el de proporcionar-los el dret a rebre educació i formació integral i el Codi Penal, article 226, estableix penes de presó o multa per als pares que no complisquen els seus drets legals. Pel que fa als docents, la llei orgànica 1/1996 del 15 de gener de protecció jurídica del menor estableix en l'article 13 que "tota persona o autoritat, i especialment aquells que per la seua professió o funció, detecten una situació de risc o de desassistiment d'un menor, hauran de comunicar-ho a l'autoritat o als seus agents més pròxims". Posteriorment i al mateix article, s'especifica el cas que "un menor no estiga escolaritzat durant el període obligatori..."

4. EL PAPER DE L'ADMINISTRACIÓ LOCAL.

L'administració local constitueix un dels elements clau en el tractament de l'absentisme també des d'un punt de vista normatiu. Les seues obligacions estan recollides en diferents textos legals, com ara la llei 7/1985 reguladora de les Bases del Règim Local, les diferents lleis d'educació, i també el Reial Decret 2274/1993 de Cooperació de les Corporacions locals amb el Ministeri d'Educació i Ciència. Les actuacions que realitzen els ajuntaments estan recollides en els anomenats "Programes municipals contra l'absentisme escolar". Aquestes actuacions que novament poden canviar d'un municipi a un altre es poden dividir en dos grups:

4.1. La policia local.

La Policia local actua també en la detecció de l'absentisme. En el cas que l'alumne detectat estiga escolaritzat és identificat i acompanyat al seu centre d'adscripció on ha de ser rebut per un membre de la directiva, encarregat també de transmetre als pares l'informe policial. Si l'alumne no està escolaritzat, la policia procedeix a portar-lo a casa i explicar als pares la normativa per tal d'iniciar el procés d'escolarització.

4.2 Altres instàncies administratives dins l'àmbit local.

EQUIP TÈCNIC D'ABSENTISME

Constituït pels professionals que tenen una relació més directa amb aquesta problemàtica, la seua composició varia segons els diferents programes municipals. Tanmateix, entre els seus membres podem trobar els orientadors i els directors dels centres, responsables del serveis socials i de la policia local o els tècnics municipals d'educació. Aquest equip ha de decidir si la situació de l'alumne es pot reconduir dins el seu entorn educatiu o ha de ser assolida pel propi equip que el derivarà a la Comissió Municipal. Es tracta de valorar si la situació de l'alumne i del seu entorn familiar pot ser reconduïda mitjançant els recursos disponibles, tant educatius (pla d'acollida individualitzat), com locals (bàsicament serveis socials) o pel contrari la situació és suficientment greu com per traslladar-la a la següent instància local, la comissió municipal d'absentisme. encarregada al seu torn de certificar el trasllat de l'expedient al tercer nivell, el nivell autonòmic.

COMISSIÓ MUNICIPAL D'ABSENTISME

La Comissió Municipal d'Absentisme és la darrera instància de l'àmbit local encarregada de decidir si les vies per reconduir cada expedient estan esgotades. En eixe cas, el cas serà remés al tercer nivell del procés, el nivell autonòmic.

5. L'ÀMBIT AUTONÒMIC I L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA .

Arribats a aquest punt, val a dir que la comunicació entre els diferents nivells és constant en tot aquest procés i sempre manté una porta oberta a la reconducció del cas. Tanmateix, en ocasions es consideren esgotades totes les vies iniciades i la comissió municipal d'absentisme tramet l'expedient a la Secció del Menor de la Conselleria corresponent, segons la comunitat autònoma. Aquest organisme mirarà d'arribar a un compromís amb els pares o tutors que, cas de no anar endavant, acabaria en les instàncies judicials que s'encarreguen de fer complir la normativa que ja hem esmentat en aquest article.

Manel Villar Porta
DNI. 29.168.267-N

BIBLIOGRAFIA *

RUÉ, AMELA I BUSCARONS (2003). El absentismo escolar como reto para la comunidad

educativa. Cides.

RIBAYA, F.J. (2007) La ausencia a clase. Quaderns Digitals.

* Atés el seu caràcter pràctic, per a confegir el gruix d'aquesta col·laboració també han estat consultats els plans d'absentisme de diverses localitats, així com el reglament de règim intern de diversos centres dels territoris valencians